

УДК 334.76 : 655

Воронкова І.Ю.,
аспірант
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут"

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У КЛАСТЕРНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Voronkova I.Yu.,
graduate student
National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

FORMATION OF PUBLIC AND PRIVATE PARTNERSHIP IN CLUSTER COOPERATION OF PUBLISHING AND PRINTING ENTERPRISES IN UKRAINE

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток економіки України на пряму залежить від залучення приватних інвестицій на засадах державно-приватного партнерства та державної підтримки підприємництва [1]. Така взаємодія має бути спрямована на підвищення ефективності управління державним майном та створення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності.

Державно-приватне партнерство результативно впроваджене в розвинених країнах. Використання провідного досвіду з урахуванням специфіки українського ринку може сприяти становленню інфраструктури інноваційної діяльності та підвищенню інвестиційної активності приватного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У фаховій вітчизняній та зарубіжній літературі висвітлені окремі теоретико-методологічні аспекти утворення та розвитку кластерів. Історичні передумови виникнення та визначення поняття "кластер" в економіці було розкрито у наукових дослідженнях зарубіжних вчених І. Дахмена, Р. Коуза, П. Кругмана, Е. Лімера, А. Маршала, Л. Матссона, Ф. Перу, В. Прайса, Д. Сольє, І. Толенадо, Й. Шумпетера та ін. Засновником сучасної концепції кластерів та аналізу їх впливу на формування конкурентних переваг вважають американського економіста М. Портера.

Питання створення кластерів у вітчизняній літературі відображено у працях Д.О. Баюри, З.С. Варналія, М.П. Войнаренка, Ж.М. Жигалкевич, В.Г. Герасимчука, О.Є. Кузьміна, О.А. Мазура, Б.Є. Патона, С.І. Соколенка, Д.М. Стеченка, Т.В. Сахно, Л.І. Федулової та інших.

Функції державного регулювання в реалізації економічної політики кластероутворення розглядали І.В. Безуглий, З.С. Варналій, М.П. Войнаренко, С.І. Соколенко, Д.М. Стеченко. Державне регулювання інноваційного розвитку видавничо-поліграфічної діяльності досліджували Я.В. Котляревський, Б.В. Дурняк, Л.П. Шендерівська та ін.

Наразі, теоретико-методологічні, методичні та практичні питання кластероутворення за участю видавничо-поліграфічних підприємств в Україні досліджені ще не повною мірою. Цим зумовлена актуальність дослідження, необхідність удосконалення механізму державної підтримки кластероутворення за участі видавничо-поліграфічних підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне дослідження можливості застосування проектів державно-приватного партнерства у кластероутворенні на основі видавничо-поліграфічних підприємств та обґрунтування необхідності формування партнерства бізнесу з урядом в Україні.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України. В процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи, зокрема: методи теоретичного узагальнення – для дослідження теоретичних основ та існуючих типів приватно-державного партнерства, монографічний (при вивченні основних принципів державного регулювання видавничо-поліграфічних підприємств та особливостей кластероутворення у зарубіжних країнах), аналізу і синтезу – з метою визначення основних напрямів вдосконалення державної політики щодо підтримки видавничо-поліграфічних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державно-приватне партнерство визначається як співробітництво між державою Україна та територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору [2]. Проекти ДПП мають бути спрямовані на

підвищення ефективності діяльності, ніж у разі її здійснення лише державним партнером, мати довготривалий характер (від 5 до 50 років), передбачати фінансування (або співфінансування) проекту з боку приватного партнера, розподіл відповідальності та ризиків між приватним і державним партнерами у процесі здійснення ДПП.

У зарубіжній практиці державно-приватне партнерство (ДПП) представлене широким спектром бізнес-моделей і відносин. У деяких країнах поняття ДПП співвідноситься виключно з концесією, в інших – передбачає будь-яку форму аутсорсингу та спільних підприємств, створених державним та приватним секторами [3]. Сфери застосування ДПП різноманітні, а співпраця між партнерами може відбуватися в межах різних законодавчих структур з великим діапазоном завдань і компетенцій. Світовий досвід реалізації проектів ДПП свідчить про його ефективність при створенні кластерів підприємств, які взаємодіють.

Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду проектів ДПП дозволяє розрізнити їх за формою і сферою реалізації, масштабом проекту, джерелами фінансування, за участю у кластерних утвореннях (рис. 1).

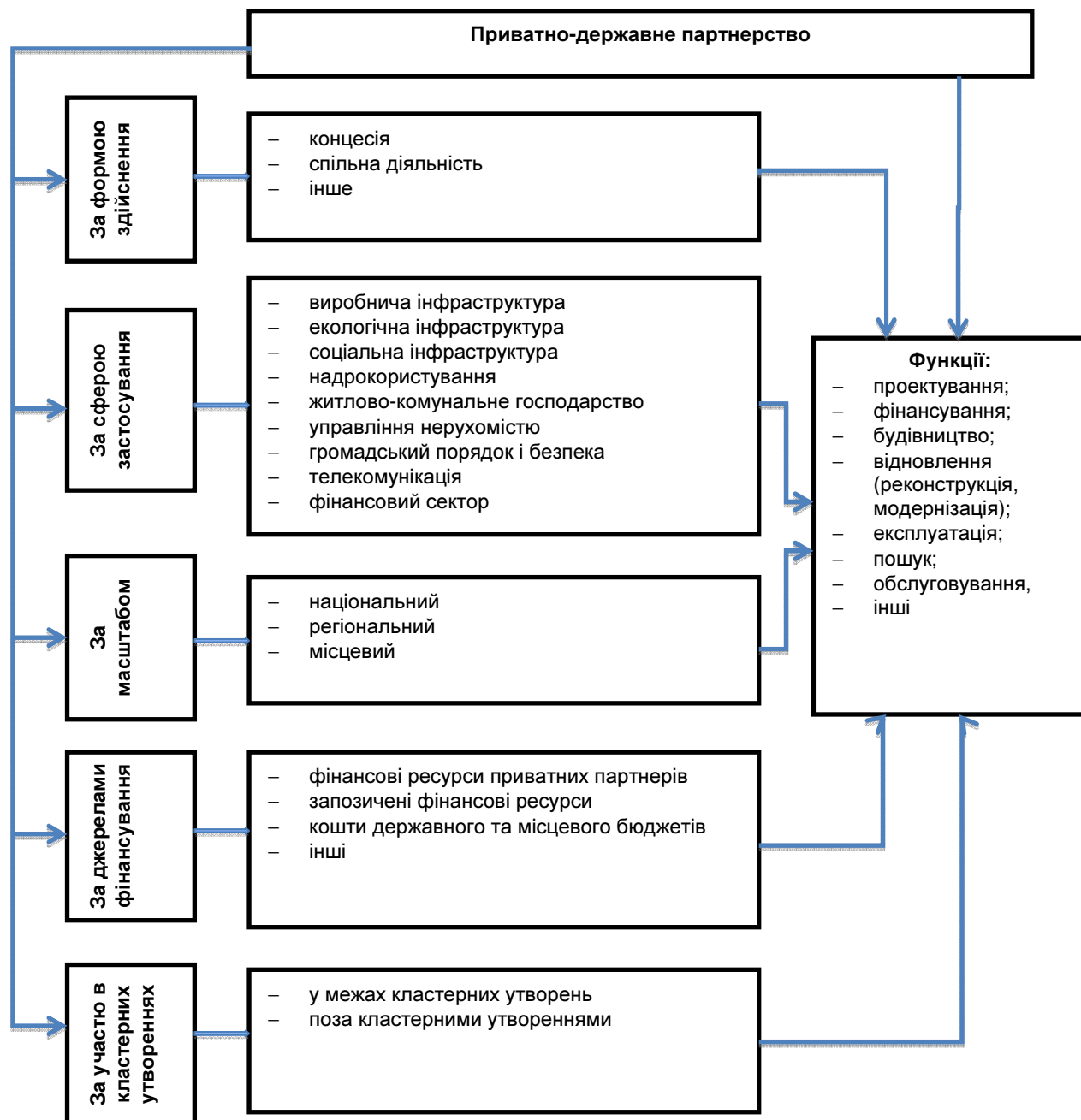

Рис. 1. Типи проектів державно-приватного партнерства

Джерело: складено на основі [2; 4; 5]

Інституційне забезпечення ДПП в Україні має різномірний характер. Спеціально уповноваженим органом з питань державно-приватного партнерства є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, що формує та забезпечує реалізацію політики у сфері ДПП. Державне

агентство з інвестицій та управління національними проектами України сприяє реалізації державної політики у сфері інвестиційної діяльності, ДПП та управління національними проектами, бере участь в укладенні та виконанні договорів концесії, інших договорів, забезпечує розробку та реалізацію проектів ДПП. Відповідно до наданих компетенцій у різних сферах та рівнях управління у формуванні та реалізації політики ДПП беруть участь інші органи влади [3].

Головним органом державного регулювання видавничо-поліграфічних підприємств є Державний комітет телебачення і радіомовлення України, який визначив такі пріоритетні завдання у 2015 р. [6]:

– організаційно-правове забезпечення реформування державних та комунальних друкованих засобів масової інформації;

– створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження; популяризація вітчизняної книговидавничої продукції та читання;

– забезпечення безумовного дотримання підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери управління Держкомтелерадіо, вимог Бюджетного кодексу України, Закону України “Про Державний бюджет України”, Закону України “Про управління об’єктами державної власності”, Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та чинного законодавства з питань соціальних відносин;

– забезпечення контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, збереженням та належним використанням державного майна в сфері управління Держкомтелерадіо.

Одним із механізмів реалізації державної економічної політики є програмно-цільовий метод управління. Зокрема, за допомогою цього методу для видавничо-поліграфічних підприємств реалізується бюджетна програма “Українська книга” [7]. Випуск продукції за цією програмою здійснюється видавництвами як приватної, так і державної форм власності. Основними завданнями програми є:

– формування та постійне оновлення асортименту вітчизняної книжкової продукції для забезпечення потреб усіх соціальних груп українського суспільства виданнями з різних галузей знань державною мовою та мовами національних меншин;

– сприяння розвитку вітчизняного книговидання для підвищення його рівня за кількісними та якісними показниками до рівня передових країн світу;

– запровадження державного протекціонізму у національній видавничій справі з метою захисту вітчизняного ринку з дотриманням положень міжнародного права;

– забезпечення доступу до надбань світової культури шляхом перекладу та видання державною мовою творів видатних зарубіжних авторів;

– видання творів українських класиків та сучасних авторів;

– переклад творів українських авторів іноземними мовами з метою популяризації української літератури на міжнародному рівні;

– сприяння максимальному задоволенню культурно-освітніх потреб населення усіх регіонів України та українців за кордоном у вітчизняній книжковій продукції;

– поповнення бібліотечних фондів України книжковою продукцією;

– вплив на формування читацьких інтересів, виховання культури читання та любові до друкованого слова на кращих зразках творів.

Рішення про державну підтримку цільових програм приймається, виходячи з національних пріоритетів. Вони мають бути обґрунтованими та відповідати стратегічним напрямкам розвитку держави. Відповідно до Закону України “Про державний бюджет України на 2015 рік” [8], фінансування бюджетних програм, розпорядником яких є Державний комітет телебачення і радіомовлення, склало 872 702,3 тис. грн, з них видатки на випуск книг за програмою “Українська книга” - 50 млн грн. Видатки за бюджетними програмами 2014-2015 рр. щодо видавничо-поліграфічних підприємств у сфері книговидання Держкомтелерадіо наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл видатків за бюджетними програмами Держкомтелерадіо для видавничо-поліграфічних підприємств України за 2014-2015 рр.

Стаття видатків	Рік		Зміни 2015 р. до 2014 р.
	2014	2015	
Апарат Державного комітету телебачення і радіомовлення України, тис. грн.	817 68,2	872 702,3	+ 55 634,1
Прикладні розробки у сфері засобів масової інформації, книговидавничої справи та інформаційно-бібліографічної діяльності, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури	11 682,8	8 148,1	- 3 534,7
Випуск книжкової продукції за програмою «Українська книга»	28 387	50 000	+ 216 13
Інформаційне та організаційне забезпечення участі України у міжнародних форумах, конференціях, виставках та інших заходах	300	40,1	- 259,9

Джерело: систематизовано на основі [8; 9]

Виконання державних замовлень спрямоване на підтримку вітчизняного книговидання, проте воно не здатне повною мірою забезпечити стабільні умови розвитку його конкурентоспроможності. Розвиток видавничо-поліграфічних підприємств нині потребує запровадження інноваційних форм взаємодії державного та приватного секторів.

Найчастіше під ДПП розуміється інституційний та організаційний альянс між державою і бізнесом з метою реалізації суспільно значущих проектів і програм промисловості та НДДКР. У більшості країн партнерство державних і приватних підприємств здійснюється через запровадження кластерної моделі економіки на основі перспективних високотехнологічних або традиційних для країни галузей. Кластероутворення проходить шлях від виникнення тенденції до формування структур, що заохочуються урядом. Роль держави у проведенні промислової політики в умовах мережевої економіки змінюється від прямого втручання до непрямого стимулювання. Створюються допоміжні структури, такі як брокерські й мережеві установи, програми і платформи для конструктивного діалогу та обміну знаннями. Уряди країн використовують кластерний підхід для того, щоб організувати спрямовану ринком стратегію економічного розвитку, ініціюючи діалог між партнерами в їхніх суттєвих системах інновацій та стимулювання обміну знаннями (табл. 2).

Таблиця 2

Загальні риси державної політики кластероутворення окремих країн

Країна	Державна підтримка	Бізнес
США	Розвиток науково-технологічного партнерства. Надання податкових кредитів та пільгового оподаткування компаній, що здійснюють програми НДДКР. Залучення початкового капіталу.	Концентрація підприємств в одному регіоні і максимальне використання природного, наукового, кадрового та інтеграційного потенціалу.
Японія	Заохочення розвитку вузькоспеціалізованих регіонів. Залучення з-за кордону сучасних технологій.	Концентрація середніх і дрібних підприємств навколо великої компанії
Фінляндія	Вкладення в сферу розвитку людського потенціалу. Формування рівня розвитку системи взаємодії наукових інститутів і галузей	Взаємодія великих, середніх і малих підприємств
Італія	Надання пільг на експорт товарів. Залучення інвестиційних ресурсів. Регулювання ринку праці, заохочення зростання кадрового потенціалу.	Концентрація малих і середніх фірм у певній місцевості, об'єднаних в асоціації. Гнучке і рівноправне співробітництво підприємств.
Франція	Цілеспрямоване регулювання інноваційної діяльності. Стимулювання НДДКР для потреб промисловості. Бюджетні асигнування наукомістких видів бізнесу. Зниження податку на інвестиції в НДДКР.	Концентрація підприємств поруч з великою компанією.

Джерело: складено на основі [10]

Виділяють два напрями державної політики щодо підтримки кластероутворення: “знизу догори” і “згори донизу” [10, с. 73–75]. Підтримка “знизу догори” направлена на ефективне функціонування ринку та ліквідацію ринкового дефіциту. Уряд діє як помічник і регулятор ініціатив, породжуваних ринком, але не встановлює непорушних та обмежених національних та регіональних пріоритетів. Представниками такої ролі держави є Нідерланди та США. Сценарій “згори донизу” відбувається на основі консультацій з представниками галузей промисловості та дослідницькими агентствами. Уряд встановлює регіональні та національні пріоритети, формулює стимулююче передбачення, відбирає суб'єкти, які будуть залучені до діалогу. Цей напрям політики характерний для скандинавських країн.

Функції уряду при формуванні кластерів базується на чотирьох типах кластерної політики [11]:

- каталітична – уряд зводить взаємно зацікавлені сторони між собою, але обмежує фінансову підтримку реалізації проекту;
- підтримуюча – каталітична функція держави доповнюється інвестиціями в інфраструктуру регіонів, освіту, маркетинг для стимулювання розвитку кластерів;
- директивна – підтримуюча функція держави доповнюється спеціальними програмами, покликаними трансформувати спеціалізацію регіонів через розвиток кластерів;
- інтервенціоністська – уряд, виконуючи директивну функцію, переймає у приватного сектора відповідальність за прийняття рішення про подальший розвиток кластерів за допомогою трансфертів, субсидій, обмежень або регулювання.

Згідно дослідження розвитку 160 кластерів [10; 11], місцеві та регіональні органи влади

найчастіше застосовують підтримуючу політику, менше - каталітичну, а директивну та інтервенціоністську майже не використовують.

Очевидно, що зарубіжний досвід використання кластерного підходу більш різноманітний, практика його застосування вказує на відсутність універсальних підходів і схем кластероутворення. Розробка державної політики кластероутворення взаємодіючих підприємств та організація діяльності державних органів, відповідальних за реалізацію національної промислової стратегії є індивідуальною для кожної країни.

Отже, запровадження проектів ДПП для кластероутворення взаємодіючих видавничо-поліграфічних підприємств в Україні має виражатися у виваженій системно-структурній політиці. Вона має бути спрямована на створення стабільних умов підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу підприємств за рахунок:

- формалізації державної політики щодо ДПП в межах кластерних утворень, спрямованої на удосконалення нормативно-правової бази регулювання відносин ДПП; інституційного забезпечення розвитку ДПП; підвищення гарантій захисту інтересів державних та приватних партнерів ДПП у процесі розроблення, затвердження і реалізації проектів;

- формування довгострокових стратегій кластероутворення (включення програм розвитку кластерів у стратегічні напрями країни/регіону/муніципалітету);

- розвитку інфраструктури інноваційної діяльності (бізнес-інкубатори, наукові парки, особливі економічні зони);

- сприяння розвитку комунікації між складовими кластера;

- використання державного замовлення як інструмента підтримки кластерів;

- розвитку науково-освітньої бази, розширення доступу до державних НІОКР, стимулювання кооперації освітнього й реального секторів.

Висновки з проведеного дослідження. Визначено організаційно-правові засади та основні принципи взаємодії державних партнерів із приватними. Наведено типи проектів державно-приватного партнерства та досвід їх реалізації у зв'язку з кластерними ініціативами. Розглянуто напрями взаємодії державних органів влади та видавничо-поліграфічних підприємств за допомогою реалізації програмно-цільового методу управління. Доведено, що розвиток видавничо-поліграфічних підприємств потребує запровадження інноваційних форм взаємодії бізнесу з урядом. Наведено загальні риси державної політики кластероутворення окремих країн. Розглянуто функції уряду при формуванні кластерів. Запропоновано застосування проектів державно-приватного партнерства у кластероутворенні на основі видавничо-поліграфічних підприємств.

Отже, на основі дослідження типів проектів державно-приватного партнерства виділено особливості взаємодії державного і приватного секторів. Найбільш прийнятним типом ДПП для української економіки є розвиток на основі кластерного підходу, з визнанням ролі уряду як фактора, що сприяє створенню мереж. Така форма партнерства дозволить провести системно-структурні реформи в економіці України і задіяти приватні фінансові ресурси. Перспективним у ДПП є залучення венчурного капіталу, що дозволить здійснити інноваційно-орієнтоване оновлення інфраструктури. Напрямом подальших досліджень є вивчення можливості та механізмів залучення фінансових ресурсів венчурних фондів або бізнес-ангелів до проектів кластероутворення взаємодіючих видавничо-поліграфічних підприємств.

Література

1. Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2013 р. № 739-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-p>.

2. Про державно-приватне партнерство: Закон України № 2404 - VI від 01.07.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

3. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні: Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>.

4. Куклина Е.А. Государственно-частное партнерство как инструмент управления экономикой региона (в контексте кластерных инициатив) / Е.А. Куклина. // Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина. Серия Экономика. – 2011. – № 4. – С. 7–15.

5. Стеченко Д.М. Імператив державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України / Д.М. Стеченко, І.В. Безуглий // Регіональна економіка. – 2014. – №4. – С. 136–146.

6. Пріоритетні завдання Держкомтелерадіо у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=120953&cat_id=68691.

7. Про затвердження Порядку реалізації бюджетної програми «Випуск книжкової продукції за програмою «Українська книга»: Наказ Державного Комітету телебачення і радіомовлення України № 313 від 28.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2087-12.5>.

8. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

9. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

10. Меньшенина И.Г. Кластерообразование в региональной экономике : монография [Текст] / И.Г. Меньшенина, Л.М. Капустина; Федер. агентство по образованию, Урал. гос. экон. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2008. – 154 с.

11. Enright M.J. Regional Clusters: What we know and what we should know / M.J. Enright. Paper prepared for the Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, 2002. – P. 18.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), On approval of the Concept of Public-Private Partnership in Ukraine in 2013-2018 years, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-p>.

2. Law of Ukraine (2010), On State-Private Partnership, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

3. The national institute for strategic studies (2014), On the development of public-private partnerships as a mechanism for enhancing the investment activity in Ukraine, available at: <http://niss.gov.ua/articles/816/>.

4. Kuklina, E.A. (2011), "Public-private partnerships as a tool of economic management in the region (in the context of cluster initiatives)", *Vestnik of Pushkin Leningrad State University. The Economic Series*, no. 4, pp. 7-15.

5. Stechenko, D.M. and Bezuhlyi, I.V. (2014), "Imperative of public-private partnership in the field of recreation and tourism in Ukraine", *Regional Economy*, no. 4, pp. 136–146.

6. State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine (2012), Priority tasks, available at: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=120953&cat_id=68691

7. State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine (2015), On Approving the Procedure realization of the budget program "The publication book production by the program "Ukrainian book", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2087-12.5>

8. Law of Ukraine (2015), On State Budget of Ukraine for 2015, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>

9. Law of Ukraine (2014), On State Budget of Ukraine for 2014, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

10. Menshenina, I.G. and Kapustina, L.M. (2008), *Klasteroobrazovaniye v regionalnoy ekonomike* [Clustering in the regional economy], Publishing house of Ural State economic University press, Ekaterinburg, Russia, 154 p.

11. Enright, M.J. (2002), Regional Clusters: What we know and what we should know, Paper prepared for the Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, p. 18.